

Ανοικτή επιστολή προς την ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων: Επιβαλλόμενες προτεραιότητες της εκπαιδευτικής πολιτικής από άποψη παιδαγωγική και πρακτική

*Κωνσταντίνου Χαράλαμπος, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων-
Αντιπρόεδρος Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος*

Η λογική της συνοπτικής προσέγγισης του θέματος έχει ως βάση την παραδοχή ότι ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η πρακτική εφαρμογή του θεσμού της εκπαίδευσης ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα και ευθύνη του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και, πιο συγκεκριμένα, στην ασκούμενη εκπαιδευτική πολιτική. Όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς (Πανεπιστήμια, Σχολεία, Στελέχη, Εκπαιδευτικοί κ.λπ.) που καλούνται να την εφαρμόσουν, αποτελούν υποκείμενους θεσμούς και, επομένως, υπάγονται διοικητικά και νομικά στο συγκεκριμένο υπουργείο. Η λογική της παραδοχής εδράζεται στο γεγονός ότι το Υπουργείο Παιδείας σχεδιάζει, οργανώνει, σκοποθετεί, χρηματοδοτεί, εποπτεύει, λογοδοτεί... και, τελικά, λαμβάνει όλες τις σχετικές πολιτικές, εκπαιδευτικές, οικονομικές και κοινωνικές αποφάσεις. Συνεπώς, **ο ρόλος του Υπουργείου Παιδείας είναι καθοριστικής σημασίας για την οργάνωση, λειτουργία και, γενικότερα, την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης.** Αυτό σημαίνει, συνακόλουθα, ότι **η αξιολόγηση, ως θεσμός και λογική, επιβάλλεται να συμπεριλάβει στα αντικείμενά της το ίδιο το υπουργείο**, έχοντας ως βασικά και γενικά κριτήρια τον σχεδιασμό, την οργάνωση, τη χρηματοδότηση και, συνολικά, την αποτελεσματική εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής του.

Τι σημαίνουν, όμως, όλα αυτά στην πράξη; Δηλαδή, πώς εμφανίζονται αυτές οι παράμετροι στη σημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα και πώς διαμορφώνονται οι προτεραιότητες, για να αποδώσουν το αναμενόμενο εκπαιδευτικό και κοινωνικό αποτέλεσμα στην απαιτητική και πολύπλοκη πολιτική, οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα;

1.Ηγεσία υπουργείου: Για να δώσουμε, έστω σύντομες, απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, θα αξιοποιήσουμε τη σχετική βιβλιογραφία, τις σχετικές έρευνες και, βέβαια, τις γνώσεις και τις εμπειρίες μας. Ως μια σημαντική παράμετρος στην αποτελεσματική λειτουργία της εκπαιδευτικής πολιτικής, εκλαμβάνεται **η αξιοποίηση από την ηγεσία του υπουργείου όχι μόνο του πολιτικού της προγράμματος, αλλά και των ειδημόνων στο γνωστικό αντικείμενο της εκπαίδευσης και της διοίκησης, των εκπαιδευτικών της πράξης και των σχετιζόμενων φορέων με την εκπαίδευση στη λήψη των μέτρων της.** Η εφαρμογή αυτής της επιλογής είναι αναγκαίο να πραγματωθεί με αντικειμενικό, αμερόληπτο και αξιόπιστο τρόπο, και, ασφαλώς, χωρίς ιδεοληγψίες και προκαταλήψεις, αλλά με υπερκομματική και διακομματική αντίληψη και πρακτική. Αυτό, όμως, συνεπάγεται αφενός μεν τη στελέχωση του επιτελείου των συμβούλων της ηγεσίας με τους πλέον ειδικούς και κατάλληλους επιστήμονες και εκπαιδευτικούς και αφετέρου την αναβάθμιση των σχετικών εκπαιδευτικών θεσμών με το πλέον αρμόδιο, εκπαιδευτικά, προσωπικό. Παράλληλα, **είναι αναγκαίο να τους δοθεί ουσιαστικός και όχι διακοσμητικός ρόλος στην εκπλήρωση των καθηκόντων τους, προκειμένου να**

προβούν σε σχεδιασμούς, προτάσεις και επιλογές, που θα είναι απόρροια εμπεριστατωμένης μελέτης, διερεύνησης και καταγραφής της σχολικής και κοινωνικής πραγματικότητας. Με την έννοια αυτή, **μια υπερκομματική, συναινετική και αξιόπιστη εκπαιδευτική πολιτική θα αυξήσει τις πιθανότητες εφαρμογής της με σταθερότητα και μακροπρόθεσμη προοπτική.**

Σημαντικές, επίσης, προτεραιότητες, που συμβάλλουν σε μια υπεύθυνη και αποτελεσματική εκπαιδευτική πολιτική και, επομένως, σε μία αποδοτική και ευοίωνη προοπτική της εκπαίδευσης, θα ήταν, κατά τη γνώμη μας, οι ακόλουθες:

2. Σκοποί, στόχοι και οργάνωση της εκπαίδευσης: Η εκπαιδευτική πολιτική οφείλει να προσδιορίσει με συγκεκριμένο και σαφή τρόπο την παιδαγωγική και κοινωνική αποστολή του σχολείου. Δηλαδή, **τι είδους εκπαίδευση και παιδεία θα παρέχει το σχολείο στους μαθητές του.** Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να συνδυάσει ισορροπημένα τις ανάγκες της κοινωνίας και, πρωτίστως, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του μαθητή. Τόσο η κοινωνία όσο και ο μαθητής διαθέτουν τις δικές του ιδιαιτερότητες. Άλλα ας μην μας διαφεύγει, όμως, η επιβεβαιωμένη διαπίστωση ότι, τελικά, **οι άνθρωποι διαμορφώνουν τις κοινωνίες.** Ως εκ τούτου, **η εκπαίδευση οφείλει να εστιάζει στον άνθρωπο ως ολοκληρωμένη προσωπικότητα μέσα από τις διαδικασίες της διδασκαλίας, της μάθησης, της διαπαιδαγώγησης, της κοινωνικοποίησης και της αξιολόγησης.** Κατά συνέπεια, η οργάνωση της εκπαίδευσης βασίζεται στις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, στις κλίσεις και, γενικά, στα ατομικά χαρακτηριστικά του μαθητή. Αυτά τα δεδομένα υπαγορεύουν ανάλογη διάρθρωση, συγκεκριμένους σκοπούς και εξειδικευμένο περιεχόμενο των βαθμίδων εκπαίδευσης, παράμετροι οι οποίες, όμως, δεν εφαρμόζονται με αποτελεσματικότητα. Για παράδειγμα, ένα από τα σοβαρά μειονεκτήματα της ελληνικής εκπαίδευσης είναι **η διαχρονικά υποβαθμισμένη λειτουργία της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης,** η οποία έχει ως αποτέλεσμα να προσανατολίζει την πλειονότητα των μαθητών προς το γενικό λύκειο, με απότερο σκοπό την εισαγωγή τους σε ένα από τα AEI της χώρας. Επακόλουθο αυτού του γεγονότος είναι **η αυξημένη παρουσία και λειτουργία μεγάλου αριθμού φροντιστηρίων**, που, ως έναν σημαντικό βαθμό, έχουν υποκαταστήσει ή ακόμη και αντικαταστήσει τη λειτουργία, κυρίως, του λυκείου. Είμαστε της άποψης ότι η εισαγωγή ενός μαθητή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν μπορεί να βασίζεται μόνο σε μία περιστασιακή και αποσπασματική γραπτή εξεταστική διαδικασία, αλλά **θα πρέπει να συνυπολογίζεται το σύνολο των επιδόσεών του στο λύκειο**, μιλονότι η πρόταση αυτή γίνεται με την προϋπόθεση διασφάλισης της έγκυρης, αντικειμενικής και αξιόπιστης αξιολόγησης. Ενισχύοντας την άποψη αυτή, υποστηρίζουμε ότι **η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή είναι εκπαιδευτική ανάγκη να προσλάβει την παιδαγωγική λειτουργία**, συμβάλλοντας με την έννοια αυτή στον περιορισμό ή, ακόμη, και την εξάλειψη του βαθμοκεντρισμού και της βαθμοθηρίας. Έχοντας υπόψη και αυτή την παράμετρο, είναι πλέον ανάγκη **να αποκτήσει ή ανακτήσει το λύκειο τον ρόλο των στην παροχή γενικής και ουσιαστικής εκπαίδευσης και παιδείας**, σε συνδυασμό με την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής λειτουργίας της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Μια άλλη παράμετρος αφορά τη σύνταξη των αναλυτικών προγραμμάτων και τη λειτουργία και τα χαρακτηριστικά των σχολικών βιβλίων. Η ταχύτατα παραγόμενη γνώση,

σε συνδυασμό με τις κοινωνικές και πολιτισμικές μεταβολές, **επιβάλλον την τακτική αναθεώρηση των προγραμμάτων και των σχολικών βιβλίων**, καθώς και την ποιοτική αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Το γεγονός αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι θα εισάγονται νέα μαθήματα στα προγράμματα του σχολείου, χωρίς να προκύπτουν από πορίσματα συστηματικής μελέτης, που θα αιτιολογούν με επιστημονική και παιδαγωγική επάρκεια την αναγκαιότητα και τον τρόπο διδασκαλίας τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επίσης, **η διδακτέα ύλη καθίσταται ανάγκη, για ουσιαστικούς και πρακτικούς λόγους, να είναι κατά τέτοιον τρόπο διαμορφωμένη, ώστε να ευνοεί τόσο την αποτελεσματική διαχείρισή της από τον εκπαιδευτικό όσο και τη χρήση διδακτικών μεθόδων που ενεργοποιούν τη συμμετοχή του μαθητή στη μάθηση και τον κινητοποιούν στην αναζήτηση της γνώσης.** Η γνώση είναι αναγκαίο να μην είναι καθοριστικά πληθωρική, αλλά να βρίσκεται κοντά στην πολιτισμική και κοινωνική πραγματικότητα του μαθητή και να είναι χρονικά και ουσιαστικά διαχειρίσιμη κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους. Να αποτελεί, ακόμη, **προϊόν δυναμικής συμμετοχής του μαθητή, μέσα από διερευνητικές και εργαστηριακές διεργασίες.** Επιπλέον, **η αναλογία εκπαιδευτικού-μαθητών στην τάξη οφείλει να ευνοεί διδακτικές και παιδαγωγικές παρεμβάσεις**, οι οποίες έχουν ως σημεία αναφοράς τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή και οι οποίες συνδέονται με τα νοητικά, γνωστικά, συναισθηματικά, πολιτισμικά, κοινωνικά και προσωπικά χαρακτηριστικά του. Οι αλλαγές της εκπαιδευτικής διαδικασίας εμπεριέχουν, επίσης, τη διαδικασία της διαπαιδαγώγησης, την οποία το ελληνικό σχολείο έχει υποβαθμισμένη. Ωστόσο, **τα οικογενειακά και κοινωνικά δεδομένα επιβάλλον παιδαγωγικές διαδικασίες εξουκείωσης του μαθητή με πανανθρώπινες αξίες, με συμπεριφορές υπευθυνότητας, συλλογικότητας, αλληλεγγύης, ενσυναίσθησης, διαχείρισης συγκρούσεων, σεβασμού στον συνάνθρωπο και το περιβάλλον, με ανάπτυξη κριτικής και δημιουργικής ικανότητας κ.ο.κ.**

Όλα αυτά προϋποθέτουν, αναμφίβολα, **επαρκή χρηματοδότηση της εκπαίδευσης**, η οποία διασφαλίζει σε καθοριστικό βαθμό τις δομές και υποδομές των σχολικών μονάδων, οι οποίες θα διαμορφώνουν ένα σύγχρονο, επαρκές τεχνολογικά και εναρμονισμένο με τα νέα διδακτικά και παιδαγωγικά δεδομένα περιβάλλον για τους μαθητές.

3. Εκπαιδευτικό προσωπικό: Δεν χρειάζεται να υπογραμμίσουμε ότι η εφαρμογή των εκπαιδευτικών μέτρων από την ηγεσία του υπουργείου εξαρτάται σε καθοριστικό βαθμό από τον εκπαιδευτικό, καθώς η εκπαιδευτική διαδικασία συνδέεται καθοριστικά με την ποιότητα της εκπαίδευσης, κατάρτισης, επιμόρφωσης, μετεκπαίδευσης και, συνολικά, της προσωπικότητάς του. Ακόμη, η εκπαιδευτική διαδικασία συνδέεται άμεσα και συγκεκριμένα με την ποιότητα των εξειδικευμένων επιστημονικών γνώσεων και των διδακτικών και παιδαγωγικών μεθόδων που εφαρμόζει ο εκπαιδευτικός, σχετιζόμενη σε σημαντικό βαθμό με την υπευθυνότητα, τη συνέπεια και την επαγγελματική ευσυνειδησία της προσωπικότητάς του. Με διαφορετική διατύπωση, **ο εκπαιδευτικός αποτελεί κυρίαρχο μοχλό οργάνωσης, λειτουργίας και εφαρμογής της εκπαιδευτικής διαδικασίας.**

Επομένως, το γεγονός αυτό σημαίνει, επιπρόσθετα, ότι η επιστημονική εξειδίκευσή του είναι αναγκαίο να συνδυαστεί με θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση σε θέματα διδακτικής και παιδαγωγικής μεθοδολογίας. Πρόκειται, δηλαδή, για διαδικασίες που

καθορίζουν τον τρόπο διδασκαλίας, μάθησης, διαπαιδαγώγησης, κοινωνικοποίησης, αξιολόγησης και, γενικότερα, επικοινωνίας και παιδαγωγικής σχέσης με τον μαθητή. Και όπως γνωρίζουμε, **η ποιότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας δεν στηρίζεται στον εμπειρισμό, αλλά στην επιστημονική εκπαίδευση και επιμόρφωσή του εκπαιδευτικού.** Σε διαφορετική περίπτωση, διακυβεύεται η αξία της να προκύψει ως προϊόν εμπειρισμού και αυτοδίδακτων εγχειρημάτων, δεδομένου ότι **η εκπαίδευση και η παιδεία, δεν συνιστούν μια απλή μετάδοση γνώσεων, αλλά πολυσύνθετες και πολύπλοκες διαδικασίες για να επαφίενται σε διδακτικές και παιδαγωγικές ελλείψεις και αβεβαιότητες.** Εξάλλου, η ίδια η προσωπικότητα του μαθητή συνιστά μια πολυσύνθετη διαδικασία συγκρότησης μέσα από την επίδραση της αγωγής, της μάθησης και της κοινωνικοποίησης. Με άλλα λόγια, **ο εκπαιδευτικός είναι αναγκαίο να γνωρίζει να διδάσκει και να διαπαιδαγωγεί με επιστημονικό και παιδαγωγικό τρόπο.** Η συνθήκη αυτή επιβάλλει να επιμορφωθεί ο εκπαιδευτικός, ουσιαστικά και πρακτικά, ειδικά πριν από την ανάληψη των εκπαιδευτικών καθηκόντων του, για δύο επιπλέον λόγους. Ο ένας λόγος είναι η, χωρίς τη δική τους, ασφαλώς, ευθύνη, μέχρι τώρα ανεπαρκής παιδαγωγική και διδακτική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, ειδικά της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και ο άλλος το γεγονός ότι **η πλειονότητα των εκπαιδευτικών διορίζεται, κυρίως ως αναπληρωτές, έπειτα από μεγάλο χρονικό διάστημα μετά την απόκτηση του πτυχίου της.**

Επιπλέον, **ο εκπαιδευτικός χρήζει επιστημονικής, εκπαιδευτικής και διοικητικής υποστήριξης από αξιοκρατικά επιλεγμένα στελέχη της εκπαίδευσης,** τα οποία θα του παρέχουν συμβουλευτικό και επιμορφωτικό έργο, συνδράμοντας έτσι στην επιτυχέστερη επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων και, γενικότερα, της αποστολής του σχολείου. Στο γενικό αυτό πλαίσιο, **ο ρόλος της αξιολόγησης, που στηρίζεται στις αρχές της σχετικής επιστήμης, δηλαδή της εκπαιδευτικής αξιολόγησης, είναι καθοριστικός, με προσανατολισμούς που αποβλέπουν στον εντοπισμό των ελλείψεων, των ανεπαρκειών και των δυνατοτήτων του εκπαιδευτικού έργου που συντελείται στη σχολική μονάδα.** Εξάλλου, αυτός είναι ο ουσιαστικός ρόλος της αξιολόγησης προς το σχολείο, τον εκπαιδευτικό και την εκπαίδευση. Να εντοπίζει, δηλαδή, την επίτευξη ή μη των εκπαιδευτικών στόχων και να προτείνει ως επιλογές ανατροφοδοτικά, επιμορφωτικά και, γενικά, βελτιωτικά μέτρα στις οργανωτικές και εκπαιδευτικές συνθήκες. Σε κάθε περίπτωση, η αξιολόγηση δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αυτοσκοπός και εργαλείο γραφειοκρατικών, καταπιεστικών και τιμωρητικών επιλογών.

Στις πραγματικές περιστάσεις που ζούμε, **το σχολείο «μοιραία» επιφορτίζεται με αρμοδιότητες που δυσκολεύουν κατά πολύ την παιδαγωγική και κοινωνική αποστολή του.** Και αυτή η αποστολή επιβαρύνεται ακόμη περισσότερο λόγω δυσλειτουργίας της οικογένειας και της ίδιας της κοινωνίας, όχι, ασφαλώς, στο σύνολό τους. Ακόμη και στους μη ειδήμονες είναι πια γνωστό ότι ο ρόλος της οικογένειας στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς και, γενικότερα, της προσωπικότητας του παιδιού εξαρτάται σε πρωτογενή και καθοριστικό βαθμό από τον τρόπο που τα μέλη της το διαπαιδαγωγούν και τον τρόπο που συμπεριφέρονται απέναντί του. Με άλλα λόγια, **τα πρώτα και δυναμικά πρότυπα για τα παιδιά είναι οι ίδιοι οι γονείς και, όπως έχει καταδειχθεί ερευνητικά, το σχολείο βρίσκεται σε δυσχερή και, ίσως, σε αμφίβολη θέση να αντισταθμίσει μόνο του ελλείψεις και ανεπάρκειες που ήδη ενυπάρχουν ή, ακόμη χειρότερα, έχουν παγιωθεί στη συνολική**

συγκρότηση της προσωπικότητας του παιδιού. Κατά συνέπεια, **η συνδρομή, συνευθύνη και η συμπόρευση των γονέων με τους εκπαιδευτικούς σκοπούς του σχολείου είναι εκ των ων ουκ άνευ.** Η συνεργασία των γονέων με τους εκπαιδευτικούς και το σχολείο αποτελεί αναγκαιότητα, προκειμένου ο μαθητής να τύχει αποτελεσματικότερης εκπαίδευσης και παιδείας. **Με έναν εκπαιδευτικό, όμως, άρτια εκπαιδευμένο και επιμορφωμένο, με εργασιακές συνθήκες που ευνοούν την πραγματοποίηση του ρόλου του, με κίνητρα που συντελούν στην αυξημένη επίδοσή του και με σεβασμό και αναγνώριση του επιτελούμενου αποτελεσματικού έργου του.** Με τέτοιες προτεραιότητες αυξάνονται καθοριστικά οι πιθανότητες να υλοποιηθεί το αξίωμα, σύμφωνα με το οποίο **η εκπαίδευση συνιστά κρίσιμο κεφάλαιο για την ανάπτυξη του πολιτισμού, της οικονομίας και της κοινωνίας.**